

Tradició oral i escrita entorn del Llobregat

FRANCESC PUIG I RIERA

Aquest article vol deixar constància de com queda reflectit el nostre riu Llobregat en la cultura popular, ja sigui en les manifestacions escrites i orals, i en la vida quotidiana de les persones que habiten i treballen als nuclis de població que voregen el riu.

S'evidència que el riu era present en la vida de la gent en un temps no massa llunyà i que aquesta presència encara és vigent en alguns casos, tot i que les relacions de l'home amb el riu, en tots els sentits, han perdut molt de significat. Les causes són, segurament, les mateixes que han fet canviar tantes altres coses; i és que els valors humans han canviat, i també les relacions de l'home amb el medi natural que l'envolta.

Tenim la sort que persones i entitats de la comarca han posat un gran interès en recuperar i conservar el patrimoni oral i escrit. Aquest interès queda reflectit en la important bibliografia existent i en els arxius particulars que es conserven (1).

El Llobregat i les tradicions escrites

Quant a les llegendes, la més important relacionada amb el nostre Llobregat és la que porta per nom *La Bruixa del riu* (2); explica l'origen del riu, més concretament de les Fonts del Llobregat que van néixer de les llàgrimes de les víctimes d'una mala dona (l'esposa de n'Hug de Mataplana), que feia llançar en un estimball totes les nenes que anaven naixent, per tal que no poguessin fer la compatència a la seva filla. La filla dels barons de Mataplana més que humana semblava un monstre de lletja que era.

La llegenda de *El Pont del Diable* (3) es contava a Gironella; es referia a una noia que féu un pacte amb el diable perquè aquest li fes un pont per tal que la noia no hagués d'anar a buscar l'aigua massa lluny en no poder travessar el riu. Amb l'ajuda de la seva mestressa, la noia aconseguí burlar el diable i tenir el pont que aquest li havia construït. Aquest pont, que actualment se'n conserva poca

cosa, es troba al terme municipal de Gironella, a l'alçada de cal Bassacs. L'any 1882, l'excursionista Cels Gomis va descriure un viatge, resseguint el Llobregat, des de Manresa a Berga; de cal Bassacs, i concretament del pont, explica: «*Un kilòmetre abans de arribar a Gironella y en la vora dreta del Llobregat, hi ha encara altrás dúas fabricas, las de En Bassacs, i concretament del pont, explica: «Un kilòmetre abans de arribar a Gironella y en la vora dreta del Llobregat, hi ha encara altrás dúas fabricas, las de En Bassacs, també de filats y teixits. Tocant a una d'ellas hi ha un pont antiquíssim, pot ser romà, anomenat Pont del Diable, com lo de Martorell, y debía tenir una forma molt semblant a la aquest. Avuy no n' quedan més que'ls dos archs laterals, haventse ensorrat lo del mij que, á judicar per los arranchs, debía ésser atrevidíssim»* (4).

La Font de la Vedella (5) és una llegenda que explica que l'aigua d'aquest manantial prové de l'estany de Lanós, a les muntanyes del Carlit (França). La Font de la Vedella, avui soterrada per les aigües del pantà de la Baells, era situada vora el riu llobregat a Sant Salvador de la Vedella.

ANY I LA POBLA DE LILLET, 19 ABRIL 1931 NUM 5		
El Llobregat		
SETMANARI D'INFORMACIÓ LOCAL I COMARCAL		
SUBSCRIPCIÓ Un any 5 pes Per un any 6 Número únic 30 cèntims	VENÇA I SUBSCRIBI (Carr. de l'Espècie, 1)	Advertència No es responen de originalitat dels articles publicats ni de responsabilitat dels autors...
FRANCESC MACIÀ i la REPUBLICA CATALANA		
<p>Catalunya en pes, el món sencer, la Pàtria tota, vos glorifica avui, ho gran màrtir redemptor de la nostra llibertat catalana. Vos sou aquell patriota insigne que ja mal deixareu d'estimar Catalunya, fos allà on fos el vostre destí.</p> <p>“EL LLOBREGAT”, peut i jugar com els infants, ret homenatge de ciutadania i submissió a la naixenta República Catalana i al seu venerable President, en la memorable jornada del 14 D'ABRIL de 1931, en enderrocar, per sempre, la nit-sega de Felip V.</p> <p>¡Visca la República Catalana i la Federal Espanyola!</p>		

El 1931 va aparèixer una revista setmanal a la Pobla, anomenada «El Llobregat». ARXIU

El riu i la literatura Oral

Quant a la literatura oral, en totes les seves expressions populars que s'han transmès de generació en generació, plasma allò que té de característic un indret, o la gent d'un lloc determinat. En el capítol de la cançonística trobem:

1. *Les Cançons populars*: Poden ser, i en general són, de llargada considerable. Un recull extraordinari és *El Cançoner del Calic* (6) recollit per mossèn Joan Serra Vilaró a Bagà, gràcies a l'aportació oral del pagès i pastor Joan Prat i Molins. Hi recollí dues cançons que fan al·lusió al riu Llobregat de forma implícita: la *Roseta de Gironella* i *Les fabricantes*.

«Allà al molí de Panella
una fabrica n'hi ha:
hi trebaien dotze xiuxes
de la Pobla i de Bagà».

El llibre de la Pobla de Lillet de Joan Rosiñol (7) recull les cançons populars poblitanes, de les quals dues es refereixen explícitament al Llobregat; són *Ai, amor, vine a Falgars* i *L'aplec a Falgars*.

2. Quan als *Goigs* no ens hem de moure de Falgars, ja que els goigs d'aquesta Maredeu venerada a la Pobla diuen:

«Un oncle i nebot caigueren
dins lo riu de Llobregat
un i altre deslliurat,
per Vós lo remei tingueren;
i sens dany de l'aigua isquieren
quan Vós fóreu reclamada.»

3. *Les corrandes*, al contrari de les cançons populars, són de curta extensió; parlen de llocs molt concrets, amb ironia i frivolitat. En trobem de recollides per Joan Amades (8) i per Joan Serra Vilaró. N'hi ha una de Gironella que diu:

«Ai, noies de Gironella
de l'altra banda del riu
donen-me les espadanyes
que ja se que les teniu».

En el camp de les dites o refranys, també hi trobem ironia i sarcasme ba-

rrejats, com queda reflectit en aquests exemples:

– Guardiolenques, males penques, cap amunt, cap avall, tireu-les riu avall.

– Les noies de la Plana van a pixar al riu, i les de Gironella es beuen el lleixiu.

Literatura escrita

Deixant de banda la literatura Oral i anant al que és literatura escrita, trobem el llibre que Cèsar August Torres (president del Centre Excursionista de Catalunya), va dedicar al Berguedà l'any 1905 (9). Torres s'autoanomena excursionista científic, i a través de la seva obra, podem redescobrir i recuperar topònims que amb el temps han anat desapareixent, però que ell recull en les seves minucioses i detallades descripcions dels paisatges que envolten el Llobregat. Dóna, també, el nom de tots els ponts, afluent i torrents que aboquen les seves aigües al riu. És una aportació molt important per part del món excursionista que durant tants anys ha admirat els paratges de la nostra comarca.

Un capítol interessant és també el dels topònims en relació al riu; hi trobem noms de zones concretes de la llera del riu que a moltes poblacions avui ja no es coneixen; és el cas dels gorgs i de les goles com la Gola del Simon, a Puig-reig, i fins i tot alguna platja, com la de la Ramona, a Gironella.

El Llobregat i la gent

Cal també parlar de l'estreta relació del Llobregat amb la vida social dels pobles que han crescut a la vora del riu. Aquests vincles queden palesos des de molts aspectes i variants:

1. L'aprofitament del riu per al funcionament de les fàbriques, implicant l'assentament de les colònies tèxtils. El riu té una forta presència en les vides dels treballadors, ja que es pot dir que treballen, dormen, frueixen i viuen al costat mateix del seu corrent.

2. Als pobles on passa el riu les dones hi anaven a fer la bugada, i hortelans n'agafaven l'aigua per als conreus de regadiu i per als horts. I a la vora del riu, al redós d'una font, era l'indret ideal per anar a fer un berenar o l'ouada, com és el cas de la Font de l'Avellaner de Guardiola, o la font del Balç de Gironella.

3. El Llobregat ha donat i segueix donant nom a carrers, fondes, cafès, locals públics d'esbarjo, associacions culturals i lúdiques, etc. Així, per exemple,

Mentre les bugaderes rentaven i esclarien, els nens es banyaven i els ànecs xipollejaven, sota els ponts de la Pobla de Lillet.

ARXIU

entre l'any 1931 al 1935 es va publicar a la Pobla de Lillet un setmanari d'informació local i comarcal amb aquests nom, *El Llobregat*.

El carrer *Llobregat* i el *café Llobregat* de Puig-reig, la perduda cobla *la Principal de l'Alt Llobregat*; a Gironella hi havia l'any 1905 el casino anomenat *La Perla del Llobregat* qualificatiu donat també a tot el poble; a Guardiola encara existeix *La fonda Llobregat*; a la Pobla, la gent recorda el *Cinc Llobregat* i també té un carrer amb el nom del riu. I tants i tants noms comercials que evoquen el nom del riu....

NOTES:

1. Cal esmentar molt especialment l'Arxiu Fotogràfic i documental del sr. Manuel

Sistach així com la tasca feta des de les revistes *El Vilatà* i *l'Erol*.

2. PUNTAS, Jordi. *La Bruixa del Riu*, dins el Dossier: *Llegendes del Berguedà*, l'Erol, núm.16, Berga 1986, pàgs. 16-17 i 26-27.
3. TORRES, Cèsar August. *Pirineu Català: Berguedà. Valls Altes del Llobregat*, Barcelona 1905.
4. GOMIS, Cels. *Itinerari de Manresa a Berga*, Barcelona 1884, pàg. 18.
5. VILADÉS, Ramon. *La Font de la Vedella*, dins del Dossier: *Llegendes del Berguedà*, 2, l'Erol, núm.20, Berga 1987, pàgs. 21 i 27.
6. SERRA VILARO, Joan. *El Cançoner del Calic*.
7. ROSINYOL, Joan. *El passat de la nostra vila. La Pobla de Lillet*, Barcelona 1988.
8. AMADES, Joan. *Folklore de Catalunya. Cançons*.

Francesc Puig i Riera

FOTO VÍDEO

TONI SALES

Reportatges de:

- Noces
- Bateigs
- Primeres comunions
- Social i culturals
- Foto estudi
- Foto industrial
- Foto publicitaria
- Fotos panoràmiques
- Revelats de rodets afeccionats

Bon servei en un estil nou i actual
QUALITAT EN FOTOGRAFIA

Carrer Menorets, 6 (al costat del Carrer Major) Telf. 821 29 14 BERGA